

NAGYVÁRADI NAPLÓ

Előfizetési feltételek:

Nagyváradon:		Postai küldéssel:	
Egész évre. 12.—	Negyed évre 3.—	Egész évre. 14.—	Negyed évre 3.50
Fél évre . . 6.—	Egy óra . 1.—	Fél évre . . 7.—	Egy óra . 1.20
Egyes szám ára 5 krajczár.			

Megjelenik mindennap,
hétfő és ünnep után való napok
kivételével.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Bémer-tér, Mayr-ház I. emelet, a hova úgy az előfizetési
pénzek, hirdetések, valamint a lap szellemi részét illető levelek
küldendők.

Drukk.

Nagyvárad, május 28.

Érettségi és egyéb vizsgák szörnyűséges megpróbáltatásaiban izzadó derék ifjak: Rátótról üdvözlő benneteket új és dicső testvéretek a drukkban: Széll Kálmán. Felesleges itt minden körülírás: drukk az, még pedig a szurkolás legközönségebb fajtájából, a melyben leledzenek Széll Kálmán és az ujonnan megtértek kettős buzgalmával hívó követői, a volt nemzetiek. És jöttek nemzetiek és megtették a régi megcsontosodott mamelukokat, a mi ugyan kemény falat lehetett. És az igen kínos és hosszúnak ígérkező emésztés közepette imé felzavarja őket egy új válság komor réme, a mely feltartóztatlanul egyre közelg és elnyeléssel fenyegeti a győzelem babérágán emésztőket. Imé, kisül, hogy Horánszky, Apponyi és társaik nem hiába voltak évtizedeken át csupán szemlélői az aktív Birátni, ócsárolni és szidni melyen haladván, felváltva nek bizonyult, az régi irányító magyarságon vannak és meg lehetné még valahán változott? Mi megoldáshoz legégye a kiegyezés? És egy bosszankodása azonnal felel nival. gy áll a dolog — s minden el szemlélő előtt így áll — akkor

mire voltak jó a Bánffy Dezső kipusztítására pazarolt hónapjai az obstrukciónak, a parlament megszégyenítő fejtelenségével, a botrányok hallatlan sorozatával? Semmire. Talán Apponyiék érdekében valamire, de az ország dolgában semmire.

Tehát annyi öröm, görögtüz és bengáli fény után, hamarabb, mint gondoltuk, eljött a magabaszállás szomorú korhelyese . . .

Igazán, hamarabb, mint gondoltuk. S nemcsak a nemzetipárt kormánypartivá lett anabaptistáira, hanem első sorban és főképp egyedül üdvözítő új aera prófétájára: Széll Kálmánra. A történelem könyörtelensége határtalan. Nem türi a látszatot, a formát és nem katonasági formulát. S mikor a valóság ércfalába ütközik a formula, akkor szétpattan léggömbje és a vakmerő léghajós lezuhan, akár a tenger, akár a sivatag végtelenjébe.

Széll Kálmán úgy mutatta be formuláját, mint varázs-irt, mint egyedüli módot, hogy a monarchia gazdasági közösségének kecskéje is jól lakják és a magyar alkotmányosság káposztája is megmaradjon. És mindez nem egyéb, mint egy formula, jó magyarul: szónoki fogás, ami valami és megis más, a mi mást mond, mint a minek látszik. A formula tehát lényegileg látszat és a történelem, amint

azt Dantonról mondja Carlyle, nem türi meg, lenyeli a látszatot, a formulákat.

S ha már Dantonnál vagyunk, maradjunk nála egy pillanatra. Mikor a forradalom parlamentje azt kérde e nagy minisztertől, mivel mentené meg Franciaországot a külellenségektől, így felelt: »Bátorság kell nekünk, bátorság és ismét bátorság.« Széll Kálmánt gyakran dicsérik európai s az ő helyén szokatlan műveltségénél fogva s így feltehető, hogy olvasta Danton e szavait. Sőt többet tett ennél: megtanulta azokat. Legalább hiszszük, hogy ily kitűnő mesternél járt iskolába, midőn a monarchia válságos helyzetében bámulatós merészséggel vállalta el a kormányt, a nélkül, hogy a kiegyezés kérdésében a Felső akaratáról kellő tájékozást szerzett volna. Hiszen a korona nem határoz semmit közös kérdésben mindkét fél meghallgatása nélkül. S ha a korona valakit bizonyos alapon monarchiája valamelyik államának kormányzatával megbíz, lehetetlen, hogy az osztrák császár előre meg ne egyezett volna a magyar királylyal a közös kérdések elvi alapjainak dolgában. S mit látunk: azt, hogy a Széll-kabinet hivataloskodása harmadik havában a lemondás vagy koncesszió dilemmája közt drukkolt és lelkemre, nincs olyan érettségező diák, a ki jobban drukkolna a rátóti marhák kitűnő tenyésztőjénél. Látjuk azt, hogy a Thun-kormány keze

NAGYVÁRADI NAPLÓ TÁRCZAJA

OLDOGTALAN HÁZASSÁGOK.

Irta: *Patócz László.*

Az utcásarkon ült egy koldusasszony. Kitéhezett csecsemő feküdt a karján. A nyomornak minden kinja sirt az öntudat nélkül élő baba száraz, sárga arcán. A mellette elhaladó emberek egy-egy fillért dobtak a szegény asszony kötényébe, mikor delet harangoztak, még nem volt annyi pénze, hogy magának tápláló eledelt, a gyermeknek egy kis tejet vásárolhatott volna.

En tiz évesnél alig voltam akkor idősebb, mikor ezt a szomorú képet láttam, szegény öreg apámmal tartottunk a koldusasszony felé és tőle néhány pécenyre egy piros borbügycellris feküdt a járda közepén. Az öreg ur fölemelte a tárczát. Ott forint volt benne.

Mentünk tovább s a szegény asszony síró hangja állított meg utunkban. Az öreg ur zavartan állott meg a szerencsétlen asszony előtt, kótorászott a zsebében, de nem volt nála pénz. Néhány krajczárt talált csupán és ezt dobta ő is a koldusasszony kötényébe.

A tárczát felvittük a rendőrségre, a hol egy magas homloku, komoly arcú bácsi jegyzőkönyvet irt a talált pénzről s a tárczát a fiókjába zárta.

Két-három nap mulva megint arra mentünk,

ahol a koldusasszony ült. Síró hangon könyörgött alamizsnaért, de a gyermek már nem volt karján. Azt mondta: meghalt. Megölte az éhség. Nem tudta táplálni, elpusztult.

A pénzről, amit találtunk, nem hallottam többé semmit, de sokat tűnődtem azóta a fölött, vajjon szegény megboldogult öreg apám igazságos dolgot cselekedett-e akkor, mikor a talált pénzt a rendőrségre vitte, nem lett volna-e igazságosabb, ha a tárczát a koldusasszonynak ajándékozta volna? Lehet, hogy a kis csecsemő akkor még ma is élne, lehet, hogy az elvesztett börtárczát soha senki sem kereste a rendőrségen.

De az öreg ur törvény szerint cselekedett és én azt hiszem, hogy ezzel nagy bünt követte el. Ha azonban törvény szerint nem cselekedett volna, lehet, hogy a bírók elé kerül, akik őt a talált pénz jogtalan elcsajátítása miatt szigorúan elítélni kötelesek.

Keressék ebben az esetben az igazságot, de az én véges eszemmel azt megtalálni nem vagyok képes, mint ahogy tele van a mi társadalmunk olyan törvényekkel, melyek ha kodifikálva nincsenek is, de föltétlenül igazságtalanok.

A társadalmi bölcselők megelevenítenek előttünk bizonyos eseteket és igyekeznek, hogy az ilyen kétséges helyzetekben nekünk megmutas-

sák az egyenes kivezető utat. Nagy baj, hogy a modern világirodalom téves utakat mutat és mi ezeken haladván, újabb és újabb összeütközésekhez jutunk.

Legdivatosabb például mostanában a házasság problémája. Minden drámairó azt a problémát fejtegeti, felbontható-e vajjon a boldogtalan házasság, vagy sem?

S mire tanítottak bennünket ezek e nagy gondolkozók?

Megtanultuk tőlük azt, hogy ha valamely házasság boldogtalan, azt egyszerűen föl kell bontani.

Ma ez már világos előttünk, mindnyájan meg vagyunk győződve a tétel helyességéről és igazságáról. Pedig, méltóztassanak elhinni, hogy ez az igazság egyike a leghamisabb igazságoknak, mert a házasság felbontását jogosultnak hirdetni sohasem szabadna.

Hiszen ha jól tudom, éppen az idősebbik Dumas mondja, hogy a házasságok vagy boldogtalanul kezdődnek és boldogságban végződnek, vagy boldogsággal kezdődnek és boldogtalanul végződnek.

Ezen tétel szerint tehát minden házasságot föl kellene bontani, mert a boldogtalan legalább is egy időre jóformán minden házasságban meg volna.

De én nem ezzel akarom bizonyítani azt, hogy a világirodalom legkiválóbb drámairói nem

előző megállapodással nincs kötve. Széll Kálmán tehát a kiegyezés dolgában, a merészség nem csekély fokával és a nélkül, hogy formulája elfogadása dolgában odaát a legcsekélyebb garanciákat megszerezte volna, kormányra lépett, hogy három hó letelte előtt új válságba sodorja az országot és a monarchiát. A monarchia megváltója, a redemptor Austriae dicsfénye egyre fogy a Burg homályos boltíve alatt. Ámbár Oxenstjerna örök igaz szavai szerint kevés bölcseséggel kormányozzák a földi világot: úgy látszik, van a földnek egy része, a hol némi bölcsesség kell a kormányzathoz, de mindenesetre nem elég a vakmerő játékos bátorsága.

Ime, az európai látkörű államférfiu, a nagy finansz-zsenie képtelen közelebb vinni a megoldáshoz a kiegyezés kérdését. Ilthon bevált a paktum. Paktum, szent paktum, előttd a gavallér becsület-szó szent kötése folytán hajolt meg mindenki. De odaát nem köt a paktum és kiderül, hogy e paktum addig ér valamit, míg elfogadják és megtartják. De hát mi úgy tudjuk, hogy egy Széll Kálmán előbb tájékoztatja magát, mielőtt ilthon a paktum bilincseibe nyögőzné a közéletet és egy nagy és szabadelvűpárt önfeláldozását az ország javára elért előnyökkel jutalmazandja. Ám most kitűnik, hogy a nagy változás egyedüli konkrét eredménye Apponyiék hatalomra juttatása. Bevalljuk: az a cél, de nem az, a mit várnunk feljogosított az új éra beköszöntője és a mi örvendetes tudósítás — evangelium — módjára szüntelen hirdettetett az új korszak prédikátorai által. A kiegyezés nehéz kérdésének kezelésében nem látjuk azokat az ígért mesteri ujitásokat.

De hát hol akar Széll Kálmán érdekeket szerezni, ha itt nem? vagy az előzetes tájékozás elmulasztásának *önhibájánál* fogva nem is lesz rá módja? Az

eredmény mind máig az, hogy ott vagyunk, a hol Mád híres fia.

Nem nagy eredmény, de elég komikus volna, ha nem volna benne annyi tragikum.

A kiegyezés válsága.

— Saját tudósítónktól. —

Bécs, május 27.

Tegnap óta a helyzetben változás csak annyiban van, hogy az előleges tárgyalásokat pénteken hagyták abba és nem szombaton és Széll nem hétfőn, hanem már vasárnap jön ismét ide vissza.

A külügyminiszter, a ki szintén audiencián volt a királynál, most már határozottan azt kívánja, hogy Széll a bankkérdésben engedjen és Thun gróffal együtt azt eszelte ki, hogy a magyar pártközi egyezmény csak a két állam szerződésére, de a bankprivilegiumra nem vonatkozik, mert itt egy harmadik szerződő féllel állanak szemben.

A korona szintén az osztrák és a közös nézet felé hajlik. Tudjuk azonban, hogy a király mindig respektálta az alkotmányos formákat; most sem akar ráparancsolni egyik félre sem, hanem egyszerűen a tárgyalások folytatását kívánja. Ez különben elég világos. Tehát tárgyalni és a ki nem akar tárgyalni — lemondani.

Tehát tárgyalni és fognak még tárgyalni. Széll Kálmán a Thun gróffal folytatott utolsó értekezleten egy hajszálnyit engedett is. Kijelentette, hogy a kiegyezés minden részének fenntartása mellett, a bankprivilegium lejáratl idejében kész engedni vagyis abba belenyugodni, hogy a bankprivilegium a kiegyezéssel egyidejűleg járjon le, de csakis az új egyezmény szerint és nem a status quo alapján.

A helyzet tehát annyira kitisztult, hogy csak egyetlen vitás pont maradt fenn. Az osztrák kormány lemondott arról, hogy visszaszívja a fo-

gyasztási adók átutalását és nem kívánja már, hogy kiegyezés és kvóta junctim tárgyaltsanak és eredeti követeléseiből csak ahhoz ragaszkodik, hogy a bankprivilegium maradjon a régi, Ausztriára kedvezőbb formában, de csak a kiegyezés lejártáig.

Miután Széll a határidőre nézve már engedett, itt azt remélik, hogy ez egy kérdés lényegében is engedni fog, a többiben ugyanis neki maradván igaz.

Magyar körökből merített információ szerint azonban Széll Kálmán jövő héten sem fog simán engedni, hanem elhatározását a magyar politikai pártok magatartásától fogja függővé tenni. Ha a pártok ezt a módosítást még az országgyűlés megnyilta előtt akezeptálják, Széll belenyugszik; ha nem, akkor mindkét kabinet lemond.

Itt ma este az a verzió merült fel, hogy a kettős lemondás esetére a király újra csak Széllt és Thunt bizná meg. Ennek a verzióknak csak első része áll, míg a másik résznek sem alapja nincsen, sem értelme nem volna; mert a magyar miniszterelnök a formális lemondásban nem lát felmentvényt arra, hogy a paktumot megszeghesse. Szerinte az ember és a miniszterelnök egy és a megvedlett miniszterelnöknek nincsen joga szavát megszegni, melyet a vedlés előtt adott.

A szünet, mint tegnap jeleztem és a mint a maiakból is kitűnik, körülbelül egy hétig fog eltartani és akár az egyik, akár a másik, akár mindkét kormány lemondása csak a jövő hét vége felé következhetik be.

Mint kuriozumot jegyzem fel, hogy itt azt is beszéltek, hogy Thun mögött a régi Károlyi-Tiszapárt áll, a kik azt hiszik, hogy Széllt visszaállítani.

Ez egyszerűen a szünet egyik vészes is. Széll lemond csak Széll jön; legfeljebb a kabinet, de akkor sem Hunyády és Apponyiék és Szilágyiék foglaltak.

igaz nyomon járnak, midőn hirdetik, hogy a boldogtalan házasságot föl kell bontani.

Az én bizonyítékaim nagyon egyszerűek és kényelmesek, mert azok egyenesen az egyházi, a polgári és a társadalmi törvényekre támaszkodnak.

Minden egyházi törvény felbonthatatlannak jelenti ki a házasságot. A polgári törvények is a legnagyobb egyértelműséggel hirdetik a házasság felbonthatatlanságát. De maga a társadalom is bizonyos tartózkodással fenýíti az elvált házasságfeleket, valami ítéletet mond róluk, vagy ha ezt nem teszi is, de sohasem fogadja rokonszenvesen a házasságbontást, ami reá nézve legalább is lehangoló hatással van.

Ennek, valamint az egyházi és polgári törvények létezésének is föltétlenül mélyen gyökerező fontos okának kell lenni és ezekkel a fontos okokkal sohasem foglalkoznak a drámairók, akiknek munkája pedig föltétlenül átalakító hatással van a társadalomra.

Én azt hiszem, hogy az egyházfejdelmek és a törvényhozók a legmagasabb szempontokra támaszkodva mondták ki a házasság felbonthatatlanságának dogmáját és nagyon alaposan megfontolhatták ezt a nagy kérdést, mert meghatározták pontosan mindig azokat a kivételeket is, melyek az általános szabály alá nem vonhatók.

Az okok szinte beláthatlanok már ma és valószínűnek csak az látszik, hogy az eskü szentségének fogalmából és jelentőségéből keletkeztek.

Mert nemesak a házasság, de a jogszolgáltatás is erős társadalomalkotó tényező. Sőt ha meggondoljuk, hogy házasság nélkül lehetne társadalom, de jogszolgáltatás nélkül nem, azt mondhatnánk, hogy a jogszolgáltatás még erősebb tényezője a társadalmi rendnek, mint maga a házasság.

Az eskü szentségére a jogszolgáltatásnak is szüksége van, mert ez a szentség az egyetlen bizonyítási eszköz, akármilyen győnge eszköz is, de nélküle semmivé lenne az egész jogszolgáltatás. Ennek a szentségnek az erejét meggyöngíteni nem engedi sem az egyházi, sem a polgári, sem a társadalmi törvény mert legmagasabb érdeke volna, hogy ez a szentség teljes épségben megőriztessék.

A hamis esküért a legkegyetlenebb megtorlást határozza minden törvény. A civilizált társadalom, mely misztikus következményekben nem hisz többé, a megtorlás kegyetlenségével oltalmazza az eskü szentségét. De mivel oltalmazzák a világirodalom jelesei az eskü szentségének azt a formáját, mely a házasságkötéseknél van alkalmazásban, ha ők minden megtorlás nélkül, általában velük megengedhetőnek, csak egyszerűen, a házasság felbontását.

Ez a teoria vajjon nem lazítaná-e meg azt a kevés erőt is, melyet ma még a jogszolgáltatásban használt eskü szentségének tulajdonítanak?

Én azt hiszem igen és erős a meggyőződés, hogy összeomlanék az egész társadalom

abban a pillanatban, melyben megszűnik az eskü szentségében gyökerezik.

Rendkívül becses és bölcs intézmény szempontból a társadalomnak a polgári házasság intézménye, mely a házasságkötéseknél esküformát mellőzte. A felbontott házasság így nem képezhetnek legalább esküszegést. De im, a polgári házasság törvényei is a házasság felbonthatatlansága mellett foglalnak állást, mert az etikai rend követelménye, a család alapítás érdeke parancsolja, hogy a házasság felbontható ne legyen.

*

Sohasem beszélék itt azokról a házasságokról, melyeknek felbontását a törvények is megengedik, azokról van itt szó csupán, melyeket a nagy közönségnek a boldogtalanág színében mutatják be a modern drámák s melyekről olyannyira elfogadott elv ma már, hogy ezeket föl kell bontani, hogyha valaki fellépne és a felbonthatatlanság elvét akarná vitalni, egyszerűen konstatálnánk fölöle mindnyájan, hogy nincs tökéletes esze.

Pedig ha megfigyeljük, hogy a házasságok hogyan jönnek létre, akkor megint csak nem a modern drámairóknak lesz igazuk.

Mi a nő helyzete? Ő szegényke nem válogathat saját tetszése szerint. Várja, míg kérője jelentkezik. A kérők jönnek, — mondjuk, hogy a legjobb esetben huszan. E husz férfi között van módjában választani. Csak természetes, hogy ő a jó parthiek közül a legjobbat, a rosszak közül a legkevésbé rosszat választja.